

OLÁH KATALIN KINGA

Élni és alkotni

Pató Róza szobrászművészlől

Pató Róza 1934-ben Törökszentmiklóson született, családjában zenészek, hegedűművészek és kézművesek is voltak, tőlük tanult élni, s kézzel alkotni. 1936-ban felköltöztek Budapestre, az elemi iskolát Zuglóban járta ki, szeretett rajzolni, énekelni, téglákkal, kövekkel játszani. Szegények voltak, nehéz körülmények között éltek, de ő sosem elégedetlenkedett, örült mindennek: nagy hidegben a jégvirágos ablaknak és a dunna melegének. A középiskolát a Képző- és Iparművészeti Gimnáziumban festő szakon kezdte meg, de plasztikai érzékét és elevenségét látva szobrász

szakra Somogyi Józsefhez irányította mestere. Somogyi József személye meggyőzte őt arról, hogy jó helyre került, s odaadó, segítőkész tanítványként szeretette meg magát az osztályában. Tanulmányait a Képzőművészeti Főiskolán (ma Magyar Képzőművészeti Egyetem) szobrászművészként folytatta és fejezte be. Itt mestere Pátzay Pál volt. Művészetén, figuraalakításán, formaképzésén, főként köztéri szobrainál mind a két mester hatása érződik, de talán pontosabb, ha azt írrom: az akkori szobrászati kánon teljes, jó értelemben vett elsajátítása figyelhető meg munkáin. Az elődök világa is továbbél benne, mint például Beck Ö. Fülöp, Medgyessy Ferenc, de az idősebb alkotók: Mikus Sándor, Kamotsay István tevékenységével is rokonítható. Beleilleszkedik alkotómunkájával, karakterével

a magyar szobrászat fő vonalvezetésébe. Szerencséjének tudhatja, hogy két nagyformátumú, de különböző karakterű mestertől tanulhatott, s mellettük tölthette legérzékenyebb időszakát: Somogyi József a modernség, Pátzay a precíz, tiszta klasszicizáló Római iskola szellemiségét hordozta, közvetítette. Miközben Pató Róza engedte hatni mestereinek fel fogását, meg tudta őrizni önmagát.

Szobraira jellemző korának stílusa, a tömörítés, felül emelkedés, általánosítás, de az arcok megformálásában mindig visszatér az egyedihez, a személyeshez, a reálishoz. Ez az, ami legjellemzőbben megkülönbözteti kortársai munkáitól. Érzi, és meg tudja jeleníteni az arcokra írt sorsot. Az arc mintázásánál szinte stílust vált, személyiséget jelenít meg, de ezzel mégsem töri meg a szobor egységességét. Részben azért is tudja egységben tartani szobrait, mert az egész figura, kompozíció helyesen mintázott, megszerkesztett, átgondolt és megalapozott munka. Látszik, hogy a művész sok időt töltött és nem hiába középiskolai és egyetemi éve alatt a műteremben, de még tovább ment: eljárt bonctermi gyakorlatokra, az Orvosi és az Állatorvosi egyetemre is. Kiss Ferenc és Szentágothai mellett tanulhatott, boncolt, segédkezett sokat. Végül még orvosi szemléltető eszközöket is készített viaszból, műszívet, izomtani preparátumokat. Igyekezett hasznossá tenni magát, s tudását, ismereteit bővíteni, hogy álmából felkeltve is tudja a test, a figuraábrázolás minden csínját-bínját, anatómiáját, arányait, a részletlezést, majd a tömörítést is. Jól irányítja a mintázást – amit meg akar mutatni, ki akar fejezni, azt össze tudja hangolni, képes egységgé komponálni. Jók a mozdulatok, a súlyozás is találó, helyesek a töme-

Pató Róza műtermében

tett, átgondolt és megalapozott munka. Látszik, hogy a művész sok időt töltött és nem hiába középiskolai és egyetemi éve alatt a műteremben, de még tovább ment: eljárt bonctermi gyakorlatokra, az Orvosi és az Állatorvosi egyetemre is. Kiss Ferenc és Szentágothai mellett tanulhatott, boncolt, segédkezett sokat. Végül még orvosi szemléltető eszközöket is készített viaszból, műszívet, izomtani preparátumokat. Igyekezett hasznossá tenni magát, s tudását, ismereteit bővíteni, hogy álmából felkeltve is tudja a test, a figuraábrázolás minden csínját-bínját, anatómiáját, arányait, a részletlezést, majd a tömörítést is. Jól irányítja a mintázást – amit meg akar mutatni, ki akar fejezni, azt össze tudja hangolni, képes egységgé komponálni. Jók a mozdulatok, a súlyozás is találó, helyesek a töme-

gek, és nem monoton a tömörítés, a fény-árnyék játék mindig ritmusos. Nemcsak megtanulta, de érzi is a figurát, ismeri a létezést, az élő testet, és figyel annak lelki-szellemi világára is, hogy megmutathassa mind a kettőt.

A Móraon 1963-ban felállított első komoly kőszobrát, az *Álló nőalakot* is ez jellemzi, ahogyan az ózdi *Ülő leányt* (1964) és a salgótarjáni *Füű cicávalt* is. A hetvenes években is követi ezt az irányt, a leegyszerűsítés, tömörítés dominánsabb már ekkor, így a Zalaegerszegen lévő *Ülő fűűnál* (1970), Törökszentmiklóson az orvosi rendelő előtti parkban 1973-ban felállított *Szoptató Anyánál*, a *Szabadság szobránál* Ibrányban (1975), vagy a budapesti Tűzer utca 33–35. számú ház előkertjében lévő *Nő három gyermekkel* című (1977) kompozíciójánál. A szobrok egyediségüket, tartalmasságukat a kompozíciók személyes, bensőséges hangulatának és az arcok igényesebb megformálásának köszönhetik. A tartalom legfőbb megnyilvánulási pontja mégis az arc. A mesterek által sokat emlegetett szakmai alázat és az emberi kultúra csodálata felfedezhető szemléletében, és megkapóvá, az egyetemesség hordozójává teszik szobraikat. „Az általános szép arányt a görögök kitalálták, a rómaiak már karakterizáltak, az egyiptomiak meg csodálatosan tömörítettek” – mondja Pató Róza, aki ennek a három kultúrának az alappilléreire tudatosan épít.

A hetvenes években született köztéri munkái székszerűen magukon viselik a szocialista realizmus jegyeit is, de az egyszerű, őszinte hangvétel, az érzelmi igényesség s a nagy kultúrákhoz való visszatérése túlmutat a kordivaton. Kerűli a mozgalmi demagógiát, amelyben témái többnyire segítségére voltak: a gyermekség, az ember és az állat kapcsolata, a család, az anyaság és az ehhez köthető természetes szabadság bensőséges, őszinte, nyugodt világa.

A nyolcvanas években még születnek ehhez a korszellemhez köthető szobrai, aztán a kilencvenes évektől egyre inkább a még mindig leegyszerűsített, tömörített, de rajzosabb, elevenebb figuralitás felé veszi az irányt. Kifejezetten tetszik szobraiban, hogy mindig a lábukon állnak, nem dőlnek erre-arra. Ha nem is mindig mintázza élettélire, részletezi őket, arra mindig vigyáz (és eredménnyel), hogy a főbb arányok és a mozdulatnak megfelelő egyensúlyok is rendben legyenek. Ez sem véletlen. Látogatásomkor feltett egy találos kérdést, amelyre meg is adta a pontos választ. „Mi az, ami mindig állandó, ha minden mozgásban is van? A függőleges és vízszintes. Ezen múlik

minden, ami az ábrázoláshoz kell, hogy a test milyen irányban mozdul el a térben. A perspektíva a látóképességünk, a horizont pedig a szemmagasságunk. Egy sík lapon mindent tud ábrázolni az ember ezek segítségével. A kompozíció pedig azt jelenti, hogy adott területen, a legkedvezőbb módon helyezük el a dolgokat. Mindennel meg kell dolgozni, munka nélkül nem jön az ihlet sem, s a Műzsa is hiába indítja meg az embert.”

A tömörített, sematizált, nagy formákkal átírt stílusa mellett létezik Pató Rózának egy rajzos, érzékeny, archaikus ízzel bíró sajátos világa. A rajz mindennek az alapja – ezt vallja ő is. Nagyobb bronzszobrain, de főként a népszerű éremportréin (zeneszerzők, magyar Nobel-díjasok, írók, költők), valamint autonóm domborművein jelenik meg ez a nyelvezet leginkább. Szoborportréi a két stílus közt alakulnak: Pató Róza erőssége, hogy jó a karakterérzéke, s hogy portréinál mellőzi a sematizálást. Ábrázoltjai nincsenek túlbeszélve, de ezzel a rajzos, vagy a szabatos plasztikai stílusával mindig eltalálja az egyéniséget. Jól megfigyelhetjük a fiatal korában jellemzőbb plasztikus, tömörített megfogalmazást *Bláthy Ottó Titusz* portréján (1960) Gödöllőn, és a későbbi rajzosabb stílus alakulását *Szent-Györgyi Albert* portréján (1993) Budapesten.

Érmeit, amelyeket ugyanezek az erények jellemzik, még több rajzossággal és egészen alacsony plasztikával munkálja meg. Erről Pató Róza így nyilatkozott a napkut.hu oldalon: „Pihenésként esténként kisplasztikákat mintáztam. Neves tudósokról, művészekről portrékat, érmeiket készítettem (például 2001-ben 46 érmet ajándékoztam a Zeneművészeti Múzeumnak a világ legnagyobb zenészeiről készült anyagból).”

Domborműveinél is ezt a technikát alkalmazza, itt tárul fel egészen az ő személyes világa, az a világ, ahol szabadon, türelemmel dolgozhat a művész. A lovakat, agarakat nagy szeretettel és igen találóan rajzolja meg bronzplakettjein, képein. Történelmi, idilli, mitológikus vagy személyes jeleneteket választ: *Gilgames fal*, *Széchenyi fal*, *Szent Péter*, *Szent Pál* kompozíció.

Kisplasztikáinak részletezőbb, játékosabb, klasszicizálóbb formanyelvűk, atmoszférájuk van. Ezek önálló kis szobrokként egyenesen erre a méretre szánva születtek, „játékszenvedélyből”, vagy nagy köztéri szobraihoz előtanulmányként, esetleg csak indirekt módon hordozzák magukban egy nagyobb szobor megvalósításának lehetőségét. Ebben a műfajban

születtek lovas szobrai is. Leánya és fia személye is sokszor indította portré, kispasztika vagy dombormű megformázására, természetesen ezeknél az érzékenyebb, bensőségebb, szókimondóbb stílus dominál. Kis, játékos gyermekfigurái a klasszikus díszítő szobrászat önállósodott darabjai, míg a foglalkozásokat ábrázoló komoly, sokszor nehéz sorsokat sejtető alakjaival a Medgyessy Ferenc, Ferenczy Béni, Somogyi József által felvetett életképeket, a szociálisan érzékeny szemléletet kamatoztatja.

Az őt ért elismerések, díjazások közül az Ezüstgerely pályázat fődíjára is nagyon büszke, melyet sportoló kispasztikáival nyert el. Ez is visszatérő témája: kislabda-hajító, gerelyvető, labdarúgó, amelyekkel rendszeresen részt vett az Ezüstgerely pályázaton – kiállított, és díjakat kapott. Pató Róza a Zuglói Postás Egyesületben sportolt, hosszútávfutóként versenyzett is, majd vitorlázó repülőn repült, és ejtőernyőzött ugyanitt.

Egyetemi éve alatt részt vett a Képcsarnok Vállalat megalapításában. Az egyetemi öntödében két kollégájával elkezdték Pátzay, Stróbl, Kerényi figuráit kivitelezni, értékesíteni, természetesen az alkotók és az egyetem javára leginkább, de ők is jól éltek be-

lőle. Ő volt a retusőr, Kiss László a beformázó, s egy harmadik társuk az égető. Amikor a munkájuk kezdett hasznot hozni, kivették kezükből a vállalkozást.

Pató Róza önálló alkotó. Hatalmas kőszobrait is maga faragta meg, kertjében gipsz felrakással megmintázta azokat, majd pontozóval kifaragta kőből. A munka a legfontosabb, hangsúlyozza mindig, a munka és a szellemi töltődés. Mióta gyermekei felnőttek, szabadideje nagy részét kulturális eseményekre járva tölti, esteket hallgat meg, kiállítás-megnyitókat látogat, előadásokon vesz részt. Sokat olvas, bújja a művészeti könyveket, de mind között az első Barcsay Jenő anatómiai atlasza. A tanítás is hangsúlyos része életének, a Mészáros Egyesületben tanít, és hozzá is járnak fiatalok. Sokukkal aztán, mint például Majoros Istvánnal, életre szóló szakmai kapcsolata is kialakult.

Pató Róza idén októberben ünnepli nyolcvanadik születésnapját. Büszke arra, hogy ennyi mindent elért elszánt munkával, tehetséggel, kitartással, gyermekeit felnevelte, talentumait bőségesen kamatoztatta. Fontosnak tartotta, hogy mindig önzetlenül tevékenykedjen, s hogy amennyire lehet, ebbe az irányba terelje önmagát és környezetét.

Nő három gyermekkel (1977)